»τὶς συνταιριάσουμε σὲ τρόπο ποῦ νὰ γίνουν ἕνα »μιὰ μέρα».

Ἕως ἐδῶ ὑπάγει πολὺ καλά· ἀλλ' ἀπ' ἐδῶ ὡς κάτω ὅλα εἶναι ἀνάποδα.

«Γιὰ νὰ καταντήσουμε ὅμως ἐκεῖ *χρειάζουνται* »*πρῶτα—λέει ὁ κ. Ἀποστολίδης—νὰ γράφουμε μὲ* »δημοτικοὺς τύπους (καὶ τότε ἀπὸ ποῦ θὰ κρέμε»ται ἡ καθαρέβουσα ;) *καὶ νὰ βροῦμε καινούριο ἀλ»φάβητο ποῦ νὰ δύναται νὰ σημαίνῃ ὅλα τὰ φωνη»τικὰ συνταιριάσματα τῆς δημοτικῆς*».

Ἐνῷ ἐγὼ λέγω σελ. 161

«Πρέπει λοιπὸν νὰ μένουν τὰ πράγματα ὅπως »εἶναι, καὶ οἱ Λόγιοί μας, ἀντὶ νὰ λογοφέρνωνται »κάθε λίγο καὶ λιγάκι, ἀντὶ νὰ φορτώνουν τὴν »γλῶσσαν οἱ μὲν μὲ βαρβαρισμοὺς ἀξέστους,οἱ δὲ μὲ »Ἑλληνισμοὺς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἀκαταλή»πτους, πρέπει νὰ προσπαθήσουν νὰ συμπληρώσουν »τὰ δύο ἰδιώματα ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερον *ἀφαι»ροῦντες ἀπὸ αὐτὰ πᾶν ὅ,τι ξενικὸν ἢ ἀρχαϊκὸν τὰ »χωρίζει* καὶ ἀντικαθιστῶντες τὰ ἐλλείποντα διὰ »λέξεων λαμβανομένων κατὰ προτίμησιν ἀπὸ τὴν »ζῶσαν τοῦ λαοῦ γλῶσσαν, ἐν ἀνάγκῃ ὅμως καὶ ἀπὸ »τὴν ἀρχαίαν ὡς καὶ ἀπὸ τὰς ξένας γλώσσας, ὁσά»κις τὰ ὀνομαζόμενα πράγματα εἶναι ξένα. Οὕτω «δὲ πράττοντες δὲν θἀργήσουν νὰ ἐξομοιώσουν τὰ »δύο ἰδιώματα καὶ νὰ παύσουν τὴν *Λεχτικὴν δι »γλωσσίαν*, τὸ ὁποῖον θὰ ἦναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς »τελείαν τῆς λαλουμένης ἐπικράτησιν».

Πιὸ καθαρά, νομίζω δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐκφρασθῇ ἡ ἰδέα μου.

«Ἄλλο βῆμα, λέγω παρακάτω, πρὸς τὸν αὐτὸν »σκοπὸν θὰ ἦτον ἡ εἰσαγωγὴ τῶν δημοτικῶν τύπων »εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι τό»σον εὔκολον ὅσον τὸ φαντάζονται οἱ Δημοτικισταί »μας....!!»

Καὶ ἐξακολουθῶ νὰ δίδω τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους πιστεύω ὅτι ἔχω δίκαιον νὰ φρονῶ τοῦτο.

Πιστεύω, κ.Ταγκόπουλε,ν'ἀναγνωρίσετε ὅτι αὐτὰ τὰ δύο κείμενα δὲν ἐκφράζουν τὰς αὐτὰς ἰδέας, καὶ ὅτι τὸ κείμενόν μου ἔπαθεν,ἴσως ἀπὸ ἀπροσεξίαν τοῦ διορθωτοῦ σας, τρομερὰν παραμόρφωσιν. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀναγνῶσται τοῦ «Νουμᾶ» εἶναι πολὺ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μου καὶ δίκαιον θὰ ἦτον καὶ συμφέρον καὶ εἰς τοὺς δυό μας νὰ γνωσθῇ τὸ ὀγλιγωρόπερον ἡ ἀλήθεια διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης μου εἰς ἓν ἀπὸ τὰ προσεχῆ τοῦ «Νουμᾶ» φύλλα.

Εὐχαριστῶν ὑμᾶς ἐκ προκαταβολῆς διατελῶ

Ὁλως ὑμέτερος

Β. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Ἐν Ραμλίᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας
τὴν 20 Δεκεμβρίου 1905.

ΤΑ ΕΛΛΗΝ· ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ*

Πῶς εἶταν μιὰ εὐτυχισμένη ἐμπνευση τοῦ ἀξιότιμου ἐκδότη νὰ μπιστευτῇ τὸ ξανατύπωμα τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν σ' ἕναν ἄνθρωπο καθὼς τὸν Pavolini, εὔκολα θὰ τὸ παραδεχτῇ κα-θένας ποῦ ξέρει καὶ μπορεῖ νὰ χτιμήσῃ τὴ μόρφωση τοῦ σοφοῦ σανσκριτιστῆ. Μ' αὐτὴ τὴ συλλογὴ μποροῦμε νὰ γνωρίσουμε ἀπ' εὐθείας, δηλ. καλήτερα παρὰ μ' ἕνα βιβλίο ἱστορικὸ ἢ σοβαρὰ ἐρευνητικό, τὸ νεώτερο ἑλληνικὸ λαό, τόσο ἄδικα λησμονημένο, στὶς ἀπαλές του τρυφερότητες, στὰ ὀλόθερμα πάθη, στοὺς προαιώνιους πόνους καὶ στὶς ἐλπίδες. Εἶναι ὁλόδροσα τραγούδια, χωρὶς καμμιὰ φιλολογικὴ ἀξίωση, λουλούδια γεννημένα ἀπ' τὴ φαντασία ἀγνώστων ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι τραγουδοῦν ἀπὸ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς, γυρίζοντας ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό, σ' ὅλα τῆς Ἑλλάδας τὰ μέρη σκορπίζοντας τὸν ἀντίλαλο τῆς καρδιᾶς του. Ἀπὸ τὰ κλέφτικα τραγούδια, δυνατὰ σὰν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ βουνοῦ ποῦ ὑμνοῦνε, ὡς τὰ ἱστορικὰ τραγούδια ποῦ ζουγραφίζουν τὶς πιὸ σημαντικὲς στιγμὲς τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀπὸ τὰ οἰκογενειακὰ τραγούδια, ποῦ μέσα σ' αὐτὰ ἡ στοργὴ γιὰ τὴν οἰκογένεια βρίσκει τὴν πιὸ λεπτὴ καὶ τὴν πιὸ ἁγνὴ ἔκφρασή της, ὡς τὶς μπαλλάτες, τὶς ρομάντσες καὶ τὰ τρυφερὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης, εἶναι ὁλόκληρη ἡ ζωὴ ἑνὸς λαοῦ ὁποῦ τὴν ξαναζοῦμε μέσα στὶς πολλὲς καὶ διαφορες ὄψες της.Πολεμικὰ τραγούδια εἶναι τὰ κλέφτικα ἢ καλήτερα ἀποθέωση τῶν ἡρώων,οἱ ὁποῖοι ζευγαρώνοντας τὴν ἀδάμαστη καὶ ἄγρια ἐνέργεια τῶν πρωτογενῶν ἀνθρώπων μὲ μιὰ φυσικὴ καὶ γλυκύτατη καλοσύνη ζοῦνε ἀπάνω στὰ βουνὰ μὲ τοὺς ἀπρόσιτους βράχους κ' ἐρευνᾶνε μὲ μάτι ἀητοῦ τὸ ζύγωμα τοῦ Τούρκου ἕτοιμοι νἀνοιξουνε τουφέκι ἢ νὰ ὁρμήσουν σ' ἔφοδο. Στὰ ἱστορικὰ τραγούδια πάλι αἰστάνεσαι τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἄτυχη πατρίδα ποῦ τὴν πλακώνει νύχτα γεμάτη θλίψη καὶ λαχτάρα ποῦ σπαράζει τὴν καρδιά, μὲ ὁλογερὲς ὁρμὲς καὶ γλυκὲς ἐλπίδες. Ὁ ποιητὴς θυμίζει τὴν ἅλωση τῆς Κωσταντινούπολης ἀπ' τοὺς Τούρκους (1453), μ' ἀπ' τἄλλο μέρος τὰ δοξασμένα κατορθώματα τῶν Μποτσαραίων καὶ τῶν Καραϊσκάκηδων (1827), θέματα δηλ.πόνων καὶ νόμιμης περηφάνειας γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ στὸν κύκλο τῶν τραγουδιῶν τῶν σουλιώτικων πολέμων ὑψώνει τὸν ὕμνο του στὶς ἡρωϊκὲς γυναῖκες τῆς ἄτυχης ἐκείνης ἐπιχείρησης, στὴ γυναῖκα τοῦ Τζαβέλα

«ποῦ πολεμάει μὲ τὸ μωρὸ στὸν κόρφο της, κρατῶντας στό 'να της χέρι τὸ σπαθὶ καὶ στάλλο τὸ τουφέκι»,

στὴ Χάϊδω καὶ στὴ θυσία τῆς Δέσπως,ποῦ γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὰ χέρια τῶν Τούρκων βάνει φωτιὰ στὸ μπαρούτι καθὼς ἡ Μίκκα«*κι ὅλοι μιὰ φλόγα ἐγίναν*». Ἔτσι ἡ ἀδερφὴ τοῦ Μάρκο-Μπότσαρη περνᾷ ἀπ' ἐμπρός μας φεύγοντας τὴν ὀργὴ τῶν ὀχτρῶν ποῦ τὴν κυνηγοῦνε καὶ μὲ τὸ δαμασκὶ σπαθί της καὶ μὲ τ' ἀσημένιο της πιστόλι μᾶς φαίνεται σὰ νὰ ζωντανεύῃ τὰ ἐπικὰ κατορθώματα τῶν Ἀμαζόνων.

Ἀπ' τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα στὴ στοργὴ γιὰ τὴν οἰκογένεια. Βρίσκουνται νανουρίσματα γιὰ τὰ Φῶτα, γιὰ τὸν Ἅη-Βασίλη (τῆς πρωτοχρονιᾶς) καὶ γιὰ τὴν πρώτη τοῦ Μάρτη, ὅταν γυρίζῃ τὸ χελιδόνι φέρνοντας τὴν ἄνοιξη καὶ τὰ παλληκάρια τὴ χαιρετοῦν, καθὼς στὸν ἀρχαῖο καιρό, μὲ στίχους ποῦ θυμίζουνε στίχους τοῦ Ἀθηναίου. Κάποτε πάλι θλιβερὰ ἀντηχοῦν τοῦ *χωρισμοῦ κι ἀπὸ μακρυὰ* τραγούδια, λόγια φτωχῶν ἐξόριστων ποῦ θυμοῦνται τὶς γλύκες τῆς πατρίδας τους ἢ κλάματα δυστυχισμένων ποῦ χωρίζονται ἀπ' τὸ σπίτι τους, ποιὸς ξέρει ἂν γιὰ πάντα. Στὸ τέλος τελευταία ὑποδιαίρεση αὐτῆς τῆς σειρᾶς τῶν οἰκογενειακῶν τραγουδιῶν τὰ *μοιρολόγια*, ἐμπνευσμένα πρόχειρα ἀπὸ μιὰ μεγάλη λύπη, αὐτὰ ποῦ μαρτυροῦν μιὰ λαϊκὴ συνήθεια χωρὶς διακοπὴ ἀπ' τοὺς γόους τῶν τρωαδίτισσων πάνω στὸ σῶμα τοῦ Ἕκτορα στὴν Ἰλιάδα, στὴν περιγραφὴ τοῦ Ψευτο-Λουκιανοῦ στὸ de luctu καὶ ἀπ' αὐτὴ ὡς τοὺς δικούς μας χρόνους. Μὰ ἐγὼ θέλω νὰ σημειώσω ἐδῶ μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς θρήνους τὸν ἀντίλαλο ἀρχαίων ἤχων, σὰν ἐκεῖνο ποῦ ἀποκρίνεται ἕνας πεθαμένος στὸ χαιρετισμὸ τοῦ διαβάτη:

«Τὴν καλὴ μέρα ἔχετε σεῖς στὸν ἀπάνου κόσμο,
«Διαβαίνετε μὲ τὴ δροσιὰ καὶ σᾶς φωτίζει ὁ ἥλιος,
«Κ' ἐγώ μαι ὁ κακότυχος μέσα στῆ γῆ τὴ μαύρη'

Δὲ σᾶς φαίνεται ν' ἀκοῦτε σ'αὐτοὺς τοὺς ἀπελπισμένους στίχους τὴν κραυγὴ τῆς ἀγωνίας ποῦ ἀφίνει ὁ Ἀχιλλέας μέσα στὰ σκοτάδια τοῦ Ἅδη ; ἕνας δυνατὸς πόθος γιὰ τὴ ζωή, γιὰ τὸ φῶς, καθὼς στὰ λόγια αὐτοῦ τοῦ ἄλλου πεθαμένου :

«Καὶ ποιὸς ὁ πόνος πᾶχουμε δῶ στὸν ἀπάνου κόσμο,
«Δῶ ποῦ τὸν ἥλιο βλέπουμε καὶ μὲ τὸ Φῶς του τρῶμε ;
«Στὸν Ἅδη 'ναι τὰ δάκρυα κεῖ ναι τὸ μαῦρο κλάμα.»

Τὰ τραγούδια τοῦ Χαρου ἔχουν σύντομα σχολιαστεῖ στὴ σοφὴ εἰσαγωγὴ ἀπὸ τὸν Pavolini, ὁ ὁποῖος ἐσημείωσε τὶς ὁμοιότητες μεταξὺ αὐτῶν καὶ πολλῶν παραδόσεων ἄλλων λαῶν. Πιὸ μεγάλη ἀκόμα ποικιλία παρουσιάζει ἡ συλλογὴ ἀπὸ μπαλλατες καὶ ρομάντσες, συγκινητικὲς ἱστορίες ἀθώου ἔρωτα ἢ πάθους ἀχαλίνωτου, συγκινητικὰ ἐπεισόδια πίστης ποῦ τὰ ὑποφέρνει ὅλα,καὶ τίποτα δὲ φοβᾶται ἢ ἀπιστίας ποῦ ὅλα τἀποτολμᾶει, παραδοσες ποῦ κλείνουν μέσα ἀπὸ μυθικὸ κόσμο, λεπτὲς καὶ χαριτωμένες ἀλληγορίες, μὲ μιὰ λέξη τραγούδια ποῦ μέσα τους ξαναβρίσκεις ὅλη τὴ ζωὴ ποῦζησε τριγυρισμένη ἀπ' τοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ ἢ μέσ' στοὺς κάμπους καὶ στὰ δάση ποῦ χαμογελοῦσε στὴν πρασιαδα τους τὸ γαλαζιο τούρανοῦ, ἢ πάνω στὰ κύματα φουρτουνιασμένης θάλασσας. Ἐρωμένη καὶ γυναῖκα του καὶ μητέρα, ἡ γυναῖκα μὲ μιὰ λέξη μᾶς φανερώνεται μιὰ μόλες τὶς πιὸ εὐγενικὲς ἀρετές της, μιὰ μὲ τὸ θέλγητρό της τὸ τρομερὸ καὶ θανατηφόρο.—Τελευταῖα ἔρχονται τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια καὶ τὰ δίστιχα, αὐτὰ τὰ τελευταῖα πολυάριθμα πρόχειρα φτιαγμένα ἀπὸ τοὺς νέους ἐρωμένους παντοῦ ὅπου ἀκούγεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀπ' τὴν Τραπεζοῦντα ὡς τὴν Κορσική.

Ὁ Pavolini δὲν περιορίστηκε νὰ κάνῃ μιὰ ἐκλογὴ ἀπὸ τὰ τραγούδια τὰ μεταφρασμένα ἀπ' τὸν Τομμαζέο, μὰ πρόστεσε σ αὐτὰ κι ἄλλα πολλὰ παρμένα ἀπὸ συλλογὲς νεώτερες κι ἄλλα ἀκόμα ἀνέκδοτα, μεταφράζοντας πάντα πιστὰ κι ὄχι ἀσύφωνα μὲ τὴν δύναμη καὶ τὴν τέχνη ἐκείνη ποῦ θαμάζουμε στὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Δαλματοῦ. Μὰ περισσότερο ἀπ' ὅλα τοῦ φαίνεται πῶς ἔκανε καλὰ νὰ κρατήσῃ τὶς σημειώσες τοῦ Τομμαζέο, οἱ ὁποῖες, κάτω ἀπ' τὴ φαινομενικὴ ἁπλότητα, κρύβουν παρατηρητικὸ θαυμαστό, βαθος, χαραχτηρίζοντας συχνὰ μὲ μιὰ φράση ἢ μ' ἕνα μοναχὸ ἐπίθετο τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι πολὺ καλήτερα παρ' ὅ,τι ἕνας ἄλλος θὰ μποροῦσε νὰ κάνῃ μὲ μακρὺ σκολίασμα. Πιστεύω πῶς ἡ καινούρια συλλογὴ θὰ βρῇ ὅλη τὴν τύχη ποῦ τῆς ἀξίζει καὶ ὅτι θὰ διαβαστοῦν καὶ στὴν Ἰταλία μὲ ὠφέλεια καὶ μ' εὐχαρίστησιν αὐτὰ τὰ τραγούδια γραμμένα σὲ μιὰ γλῶσσα γιὰ τὴν ὁποία δὰ ἔλεγε ὁ Fauriel: «il ne lui manque rien, pour être regardé dès à présent comme la plus belle langue de l'Europe; et c'en est indubitablement la plus perfectible».

(*Μετάφρ. Ν. Γ.* Γ. Tosi

*) [Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια μεταφρασμένα καὶ σκολιασμένα ἀπὸ τὸν Νικόλαο Τομμαζέο μὲ πολλὲς προσθῆκες καὶ μὲ εἰσαγωγὴ τοῦ P. E. Pavolini· Sandron 1905).

«Σημ. τοῦ Νουμᾶ». Τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Tosi δημοσιεύτηκε στὸ Ἰταλικὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ «Atene e Roma» χρόνος VIII ἀριθ. 78.

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Καὶ πάλι δυὸ ἀραδοῦλες γιὰ τοὺς γλωσσολόγους. Ἀκούσαμε στὸ ταχυδρομεῖο κάποιον κύριο ποῦ ζητοῦσε νἀγοράσει δυὸ β ρ α χ έ α ς. Ἀκούσαμε καὶ κάποιο φίλο μας δικηγόρο ποῦλεγε· «Ἄ δὲν ἐξεπληρώθη χτές, ἐ ξ ε π λ η ρ ο ῦ τ α ι σήμερα».

— Ἀπόδειξες τρανὲς καὶ τὰ δυὸ πῶς ἡ Καθαρεύουσα εἶναι ἡ .. Φυσική μας γλώσσα!

— Ἀπὸ ἕνα κοινωνικὸ τῶν «Καιρῶν» τῆς περασμένης Πέμτης μαθαίνουμε πῶς «ὑπὸ τοῦ ΣΟΦΟΥ (!!) καθηγητοῦ τῶν Ἑλλ. Γραμμάτων κτλ. κ. Γ. Μιστριώτου ἐξεδόθη ὁ Β' τόμος τῶν ρητορικῶν λόγων αὐτοῦ κο-